

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 64.051.030
у Харківському національному
університеті імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

офіційного опонента, доцента кафедри менеджменту факультету економіки і менеджменту Сумського національного аграрного університету, кандидата економічних наук, доцента Шевченко Тетяни Іванівни на дисертацію Білоус Лілії Борисівни «Енергоресурсні чинники управління економічним розвитком регіону», що подана на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 07 – «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 – «Менеджмент».

Актуальність теми.

Загальна енергоефективність є глобальною ціллю світового розвитку та умовою формування сучасної Європи. Євроінтеграція та внутрішньодержавна децентралізація вимагає нових управлінських підходів та механізмів підвищення ефективності енергоспоживання. Недостатнє висвітлення питань стосовно енергоресурсних чинників управління економічним розвитком регіону та реалізації державної політики щодо розбудови smart енергомереж відповідно до вимог енергетичної політики Європейського Союзу обумовлюють своєчасність та актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до тематики держбюджетних науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Результати дослідження викладено у трьох науково-дослідних темах. Зокрема, у ході виконання теми «Механізми розвитку інвестиційної інфраструктури Харківського регіону» (№ д.р. 0117U004877) авторкою було досліджено вплив енергоємності господарського комплексу на рівень інвестиційної привабливості. За науково-дослідною темою «Розробка інструментарію реалізації стратегії smart-спеціалізації у Харківському регіоні» (№ д.р. 0117U004967) дисертанткою

досліджено енергоефективність, як важіль забезпечення сталості розвитку території, виявлено основні тенденції енергоспоживання, а також зазначено зменшення загального споживання та зростання частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному споживанні. За результатами виконання теми «Чинники та передумови соціально-економічного розвитку України: просторовий, організаційно-адміністративний та ціннісний виміри» (№ д.р. 0117U004823) здобувачкою виявлено вплив імплементації європейських директив у галузі енергозбереження та ресурсодобування на економічний розвиток регіону, негативні та позитивні сторони імплементації директив, простежено тенденції та надано рекомендації щодо енерго- та ресурсозбереження у сфері споживання. Крім цього, авторка увійшла до складу міжнародної робочої групи в рамках реалізації проекту «Energy Social sciences & Humanities Innovation Forum Targeting the SET-Plan» за програмою досліджень та інновацій Європейського Союзу «Horizon 2020» (угода № 826025) в якості спеціаліста від України з питань енергоефективності та розумного споживання. За результатами цього проекту було підготовлено працю «100 Social Sciences and Humanities priority research questions for smart consumption in Horizon Europe».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наведені у дисертації Білоус Л. Б. наукові положення, висновки та рекомендації обґрунтовані та переконливі, що підтверджуються глибоким аналізом та викладенням наукових результатів. Список використаних джерел підтверджує значну кількість опрацьованої дисертанткою фахової наукової літератури та зарубіжної наукової літератури.

Достовірність та обґрунтованість викладених у дисертації наукових положень, висновків і пропозицій підтверджується використанням відповідного масиву зібраної дисертантом первинної та вторинної інформації, використанням сучасних методів оброблення та аналізу інформації.

Зміст дисертації, ступінь її завершеності.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел – 424 та 22 додатки.

У першому розділі «Теоретико-методичні основи ефективності енергоресурсних чинників управління економічним розвитком України» авторкою обґрунтовано методичний підхід до оцінки ефективності енергоресурсних чинників управління економічним розвитком. Було досліджено еволюцію енергоресурсних чинників та здійснено їх систематизацію за етапами та перспективними напрямками розвитку. Авторкою запропоновано концепцію smart в якості інноваційної системи розвитку, яка є елементом управління економічним розвитком та осередком інновацій у регіональних стратегіях, що дозволить усунути диспропорційність стратегій розвитку на регіональному рівні.

У другому розділі «Діагностичний аналіз стану та перспектив енергоресурсних чинників управління економічним розвитком України» проведене узагальнення основних аспектів управління енергетичними ресурсами в Україні та Європі в розрізі впровадження інноваційних технологій. Це дозволило систематизувати напрями впровадження таких технологій, що спонукає до трансформації світових енергетичних ринків та зміни структури ПЕК в площині концепцій сталого розвитку. Дисертанткою узагальнені причинно-наслідкові зв'язки енергетичних змін, що визначають трансформацію енергетичного ринку на найближчі два десятиліття. Визначення здобувачкою структурної взаємодії елементів концепції smart для суб'єктів господарювання, дозволило прослідкувати, як в умовах зростання цін на енергоносії, територіальні громади впроваджують інноваційні технології та надати відповідні рекомендації. Уточнено зміст таких категорії енергоресурсних чинників як «енергоефективність», «енергоємність», та «енергозбереження». Проведене дослідження дозволило виокремити енергоефективну складову в стратегічному плануванні громад та виявити вплив енергоресурсних чинників на економічний розвиток через систематизацію упроваджень в частині розумного ресурсовикористання.

У третьому розділі «Удосконалення управління енергоресурсними чинниками економічного розвитку України» дисертанткою визначено резерви підвищення енергоефективності в соціально-економічній моделі України. Авторкою запропоновано таксономію бар'єрів енергоефективності для України та визначено роль грантового фінансування як ідентифікатора бар'єрів енергоефективності. Запропоновано підхід до оцінки здатності досліджуваних суб'єктів просувати інноваційні енергоефективні технології, який передбачає ранжування узагальнених інтегральних показників інноваційної спрямованості за функцією бажаності Харрінгтона. Запропоновано концептуальну схему підвищення ефективності енергоресурсних чинників економічного розвитку регіону.

Таким чином можна стверджувати, зміст розділів у повному обсязі розкриває мету, завдання та висновки, сформульовані у дисертаційній роботі Білоус Л. Б. Розв'язаний комплекс поставлених завдань, вмотивований вибір методів дослідження, а також вагома теоретична база забезпечили наукову обґрунтованість та достовірність положень, висновків та рекомендацій проведеного дослідження.

Новизна наукових положень.

Автором удосконалено методичний підхід до оцінки ефективності енергоресурсних чинників управління економічним розвитком, що передбачає встановлення первинних показників енергоефективної направленості для розрахунку інтегрального показника інноваційної енергоефективної спрямованості та визначення й класифікацію перешкод на шляху впровадження інноваційних енергоефективних технологій. Цікавою є удосконалена авторкою таксономія бар'єрів енергоефективності шляхом визначення розриву енергетичної ефективності в соціально-економічній моделі України та формування додаткової групи бар'єрів. Представляє науковий інтерес удосконалений автором інструментарій підвищення енергоефективності. В якості ідентифікаторів бар'єрів енергоефективності визначено грантове фінансування, що впливає на підвищення

продуктивності енергоефективних технологій та розвиток інфраструктури досліджуваних суб'єктів. Дисертанткою запропоновано підхід до оцінки здатності суб'єктів сприймати та просувати інноваційні енергоефективні технології шляхом удосконалення розрахунку узагальненого інтегрального показника інноваційної енергоефективної спрямованості за новими первинними показниками. Розроблено концептуальну схему підвищення ефективності енергоресурсних чинників управління економічним розвитком регіону, що передбачає подолання диспропорційності та регресивності локальних суб'єктів.

Набула подальшого розвитку систематизація концептуальних підходів формування ефективності енергоресурсних чинників, що дало змогу простежити еволюцію структури та механізмів управління, а також окреслити перспективні напрями управління ефективністю енергоресурсних чинників. Був розвинутий науково-методичний підхід до формування регіональних стратегій за рахунок запровадження концепції smart як елементу управління економічним розвитком у сучасних умовах, що на практиці дає можливість регіонам розвинути власні smart-спеціалізації за рахунок інноваційного поштовху. Набула подальшого розвитку ідентифікація трендів і чинників розвитку українського та європейського енергетичного сектору економіки на тлі трансформації енергетичних ринків та зміни структури енергоспоживання. Обґрунтовано особливості запровадження концепції smart на прикладі досліджуваних суб'єктів в умовах зростання цін на енергоносії, що дало змогу розкрити наявні прийоми оптимізації енергоспоживання та визначити елементи концепції smart, як інноваційні інструменти управління економічним розвитком на місцевих рівнях. Набув подальшого розвитку поняттєво-категорійний апарат – шляхом уточнення понять «енергозбереження», «енергоефективність» та «енергоємність», їх поглиблення на основі систематизації та наукового осмислення теоретико-практичних упроваджень. Систематизовано особливості використання енергетичних ресурсів у сучасних умовах, що дозволило простежити еволюцію їх використання та стратегічного планування в досліджуваних суб'єктах і запропонувати перспективні напрями енергоефективного управління економічним розвитком.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Отримані наукові положення дисертаційної роботи Білоус Л. Б., висвітлені авторкою у 4 статтях, з яких 3 у наукових виданнях (2 одноосібні), включених до переліку наукових фахових видань України та 1 одноосібна періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку й Європейського Союзу (Естонія), 3 розділи монографій (2 – одноосібні) в тому числі 1 розділ монографії у іноземному науковому виданні (Литва). Апробацію матеріалів дисертацій засвідчують 12 праць. Загальна кількість опублікованих праць – 19.

Оцінка академічної доброчесності.

У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації, фабрикації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаної авторкою дисертаційної роботи. Після вивчення тексту дисертації та ознайомлення із науковими працями можна зробити висновок, що робота виконана самостійно та не містить ознак порушення академічної доброчесності.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

1. Хоча концептуальна схема підвищення ефективності енергоресурсних чинників управління економічним розвитком регіону (рисунок 3.19 с. 206) заслуговує позитивної оцінки, доцільно було б виділити «створення енергетично свідомого суспільства» як окреме завдання, а не як елемент «розповсюдження знань» оскільки це є ціллю «Енергетичної стратегії України до 2035 року».

2. З метою виявлення основних трендів у розвитку наукових досліджень з питань енергоресурсних чинників управління економічним розвитком регіону, було б доцільно для трендового аналізу використовувати інструменти Google Trends та для бібліометричного аналізу VOSViewer v.1.6.10. Це посилює б

дисертаційне дослідження.

3. Більш ретельно необхідно проводити порівняння та аналізувати статистичні дані на стор. 103 у табл. 2.4 «Показники ПЕК України у Енергетичній стратегії та окремих країн» не вказані долі імпорту різних видів енергії. Доцільно було б вказати імпорт у реальних цифрах в Україні та країнах Європи.

4. На рисунку 2.29 «Ємність енергоресурсних завдань спрямованих на підвищення ефективності у стратегіях розвитку досліджуваних суб'єктів» наявні кількісні показники, в той час як в узагальненні наведено відсотки. Було б доречно підписати завдання не тільки кількісно, а й у відсотках.

5. Доцільно було б доповнити Рисунок 3.18 «Графік (фрагмент) «кривої бажаності» Е. К. Харрінгтона, що відображає «приватні бажаності» досліджуваних суб'єктів». Зокрема, зобразити криву повністю та позначити відрізок від 0,37 до 0,63 та виділити точку зростання.

Загальний висновок

Оцінюючи дисертаційну роботу Білоус Л. Б. на тему «Енергоресурсні чинники управління економічним розвитком регіону» в цілому, слід відмітити, що вона представляє собою завершену наукову працю, яка має наукову новизну і безперечну практичну цінність. Отримані наукові результати в сукупності розв'язують конкретну наукову проблему – розроблення науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо управління економічним розвитком регіону в контексті сталого використання енергетичних ресурсів у тому числі реалізації державної політики щодо розбудови smart енергомереж відповідно до вимог енергетичної політики Європейського Союзу. Дисертаційна робота за змістом, структурою та оформленням відповідає галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 073 – Менеджмент, вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 № 40 та «Тимчасовому порядку присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 року № 167 (зі змінами), а її авторка – Білоус Лілія Борисівна

заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 –
Управління та адміністрування за спеціальністю 073 – Менеджмент.

Офіційний опонент:

Кандидат економічних наук, доцент кафедри
менеджменту факультету економіки і
менеджменту Сумського національного
аграрного університету

Тетяна ШЕВЧЕНКО

Підпис Шевченко Т. засвідчую
Провідником

К.О. Троханенко